

Miten yhdenvertaisuus toteutuu mielenterveys- ja päihdepalveluissa?

Maria Vuorilehto, LT
lääkintöneuvos
STM

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785 (1)

- ”Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.
- Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata...”
- Potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Perusoikeudet

6 §

Yhdenvertaisuus

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21

Viranomaisten velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan yhdenvertaisuuden edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Viranomaisten tulee erityisesti muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785 (1)

- ”Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.
- Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata...”
- Potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785 (2)

- ”henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat terveydenhuollon käytettävissä”.

Yhdenvertaisuuden ongelmia mielenterveys- ja päihdepalveluissa

- Suomessa alueellista eriarvoisuutta kaikissa sosiaali- ja terveyspalveluissa
- Mielenterveys- ja päihdepalvelut huonommin resursoituja kuin muiden sairauksien hoito
- Erityisryhmien huomioiminen puutteellista kaikissa palveluissa
- Erityisryhmistä päihde- ja mielenterveysongelmaiset erityisen huonossa asemassa

Vammaisuus lain tulkintana

Laissa vammaisella henkilöllö tarkoitetaan henkilö, jolla VAMMAN tai SAIRAUDEN johdosta on PITKÄAIKAISESTI vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista

Mieli 2009 –ehdotukset

- kansallisen mielenterveys- ja päihdesuunnitelman tavoitteet

- vahvistaa mielenterveys- ja päihdeasiakkaan asemaa
- edistää mielenterveyttä ja päihteettömyyttä ja ehkäisemään haittoja
- painottaa avo- ja peruspalveluja mielenterveys- ja päihdepalvelujärjestelmän kehittämisessä

Asiakkaan aseman vahvistaminen

- yhdenvertaisuus
- matalan kynnyksen yhden oven periaate
(saavutettavuus)
- kokemusasiantuntijat ja vertaistuki
- kieli- ja kulttuuritaustan huomioiminen (vrt. viittomakieliset)
- ym

Ehdotus 1. Asiakkaan aseman vahvistaminen

- yhdenvertainen kohtelu ja palveluihin pääsy

- ”Mielenterveys- ja päihdeongelmaisten pääsy palveluihin ja kohtelu niissä on yhdenvertaista muutokseen tähtäävällä koulutuksella, palveluiden valvonnalla ja hoito- ja palvelutakuun keinoin.”
 - mielenterveyspotilas tai päihdeasiakas vs. muut kansalaiset
 - vammaisen mielenterveyspotilas tai päihdeasiakas vs. muu mielenterveyspotilas tai päihdeasiakas

Leimautuminen ja syrjintä

- Koko yhteiskuntaa koskeva kysymys
- ”Yhdenvertainen palveluihin pääsy ja kohtelu palvelujärjestelmässä edellyttävät, että koko sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmä asennoituu mielenterveys- ja päihdeongelmiin samalla vakavuudella kuin muihinkin terveysongelmiin”. (vrt. vammaispoliittinen ohjelma)
- ”Syrjivien asenteiden muuttaminen tulee ottaa huomioon jo peruskoulutuksessa.” (vrt. vammaispoliittinen ohjelma)
- ”Sosiaali- ja terveydenhuollon päätöksentekijöille, johdolle ja työntekijöille tulee tarpeen mukaan järjestää täydennyskoulutusta asenteiden muuttamiseksi.” (vrt. vammaispoliittinen ohjelma)

Mielenterveys- ja päihdeongelmaisia ei kohdella yhdenvertaisina palveluissa

- ”Mielenterveys- ja päihdeongelmaisten yhdenvertaisuutta muiden palveluiden käyttäjien kanssa tulee vahvistaa palveluiden valvontaan sekä hoito- ja palvelutakuuseen liittyvin ohjauskeinoin.”
 - Hoitotakuu painottaa hoitoon pääsyä kiirettömän hoidon osalta tiettyjen aikarajojen sisällä. Erityisesti kiireellisen ja kiirettömän hoidon kriteereitä mielenterveys- ja päihdehäiriöissä tulee tarkentaa.
 - Psykoterapiaan pääsyn varmistaminen

Kuntoutus- ja vammaislainsäädäntö

- ”Kuntoutus- ja vammaislainsäädännössä mielenterveys ja päihdeongelmista kärsivien etujen tulee olla samat kuin muiden vammaisten.”

Ehdotus 3. Asiakkaan aseman vahvistaminen - kokemusasiantuntijat ja vertaistoimijat

- Vertaistoimijat ovat henkilöitä, jotka omaan kokemukseensa nojaten, vapaaehtoisuuteen perustuen toimivat esimerkiksi palvelujärjestelmässä asiakkaan pitkäaikaisen hoidon tukena tai toimivat vertaisryhmissä tai vertaistukihenkilönä.
- Kokemusasiantuntijoilla tarkoitetaan henkilöitä, joilla on omakohtaista kokemusta mielenterveys- ja päihdeongelmista, joko niistä itse kärsivänä, niistä toipuneena tai palveluita käyttäneenä tai omaisena tai läheisenä.

” Kokemusasiantuntijat ja vertaistoimijat otetaan mukaan mielenterveys- ja päihdetyön suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin”

- Tavoitteena asiakkaiden tarpeiden parempi huomioon ottaminen
- Kunnan strategiatyössä, palvelujen arvioinnissa ja kuntoutustyöryhmissä.
- Asiantuntijoiksi hallinnollisiin toimielimiin.
- Mielenterveys- ja päihdekuntoutujien asumispalveluissa,
- Tahdosta riippumattoman hoidon ja pakkotoimien vähentämiseen tähtäävässä työssä
- Palkkiojärjestelmää tulee kehittää järjestöjen ja kuntien yhteistyönä.

Edistävä ja ehkäisevä työ

- Yhteisöllisyyden lisääminen
- Osallisuuden lisääminen
- Ylisukupolvisesti siirtyvien ongelmien tunnistamista ja vähentämistä.
- Edistävän ja ehkäisevän työn strategian tulee sisältyä kuntastrategiaan ja toteutua laaja-alaisesti palvelujärjestelmässä.

Ehdotus 6. Edistävä ja ehkäisevä työ - yhteisöllisyys, osallisuuden edistäminen

- ”Yhteisöllisyyden edistäminen kuuluu yhteiskunnan kaikille tasoille, kuten valtionhallintoon, työelämään ja paikallisille toimijoille.”
- ”Kunta- ja palvelurakennemuutoksen yhteydessä on tärkeää varmistaa lähidemokratian toimivuus siirryttäessä nykyistä laajempiin alueellisiin rakenteisiin. ”

Monet järjestöt ovat merkityksellisiä osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäjiä

- koordinoimalla vertaistukea
- koordinoimalla harrastustoimintaa
- tarjoamalla osallisuutta vahvistavia mahdollisuuksia myös syrjäytyneille ja haavoittavissa oloissa eläville ihmisille.
- ”tällaisten järjestöjen toimintaedellytyksiä tulee tukea.”

Yhteisöllisyys työssä edistää mielenterveyttä

- vaikuttamismahdollisuudet omalla työpaikalla
- hyvä johtaminen
- ”Työelämää että koulutusjärjestelmää tulee kehittää integraation ja mukaan ottamisen periaatteilla. Tällöin yksilöön kohdistuvista vaatimuksista siirrytään kohti yhteisölle esitettäviä vaatimuksia.”

Yhteisöllisyys rakentuu myös vaikutusmahdollisuuksista asuinympäristössä

- Asukkaiden aktiivista osallistumista edellyttävät hankkeet
- Koulujen ja asukastoiminnan yhteistyön lisääminen
- Asukastoiminnan tilojen ja tukimuotojen lisääminen
- ”Yhdyskuntasuunnittelussa tulee ottaa nämä näkökulmat huomioon.”

”Asiantuntijuutta varotaan käyttämästä yksilön osallistumisoikeuksien kaventamiseen.”

- ”Sairaiden, vammaisten ja vajaakkyisten osallistumisessa pääpaino on voimavaroissa ja oikeuksissa sekä asiantuntijoiden antamassa tuessa.”

Mielenterveys- ja päihdepalvelujen järjestäminen ja kehittäminen

- kunnan vastuu
- monipuolinen palvelukokonaisuus
- koordinointi
- perus- ja avopalvelujen tehostaminen

Vastuu palveluiden järjestämisestä on kunnalla!

- kansanterveyslaki
- erikoissairaanhoidonlaki
- päihdehuoltolaki
- mielenterveyslaki
- sosiaalihuoltolaki

Peruspalveluiden merkitys

- ”Suurin osa mielenterveys- ja päihdeongelmista on kyettävä hoitamaan perustasolla.”
- ”Mielenterveys- ja päihdepalvelujen yhdistäminen liittyy sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän laajaan rakenteelliseen uudistamiseen.”

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimivan kokonaisuuden kehittäminen

- ”Asiakkaan tarvitsemat palvelut toteutetaan tarkoituksenmukaisena ja joustavana kokonaisuutena.”
- ”perustetaan sosiaali- ja terveystieteitä, jossa lähipalvelut toteutetaan matalakynnyksisesti ja yhden oven periaatteella (perusterveydenhuolto, työterveyshuolto sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuolto).”

Yhden oven ja matalan kynnyksen periaate

- ”Terveyskeskuksessa hoitajan tai sosiaalityöntekijän matalan kynnyksen vastaanotto, jossa arvioidaan hoidon tarve yhdessä asiakkaan (läheiset, lailliset edustajat) kanssa.”
- ”Arvion ja alustavan suunnitelman perusteella asiakas ohjataan hänen tarpeitaan vastaaviin palveluihin, joihin hänen tulee päästä joustavasti.”

Vammaispoliittisen ohjelman valmistelu (STM)

- Seuraavien vuosien vammaispolitiikan keskeisten toimenpiteiden linjaus
- Tavoitteena yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys.
- Ohjelma on tarkoitus saada valmiiksi alkuvuonna 2010.
- Ohjelma pohjautuu vammaispoliittisen selonteon periaatteisiin ja linjauksiin.
- Ohjelmaan sisällytetään YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen tavoitteiden toimeenpanoon liittyviä tehtäviä Suomessa.

Vammaispoliittinen ohjelma

- Ohjelman valmistelu yhteistyönä
 - Valtion eri hallinnonalojen edustajat
 - Valtakunnallisen vammaisneuvoston
 - Vammaisfoorumi

Ohjausryhmä yhteistyöverkostonä

- Ohjausryhmässä eri hallinnonalat, vammaisjärjestöt, Suomen kuntaliitto, työnantaja ja -tekijäjärjestöt ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Tehtävänä
 - tukea, ohjata ja seurata vammaispoliittisen ohjelman valmistelua
 - huolehtia ohjelman eri osien tasapainosta
 - kuulla ohjelmatyön aikana eri intressitahojen näkemyksiä
 - huolehtia taustayhteisöjen ja toimijoiden informoimisesta ohjelman valmisteluun liittyvissä kysymyksissä.

KIITOS

